

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

Paul Ballard \ A Biblia alkalmazása

Grendorf Péter – Grendorf-Balogh Melinda – Győri Zsuzsanna

– Csermely Péter \ A testvéri közösség mint hálózat. Hálózatos gyülekezetfejlesztési modell
a Budapest-Angyalföldi Evangélikus Egyházközségben

Móricz Nikolett \ Beszédes hallgatás. Zsoltárok traumat(e)ológiai perspektívából

Angyal-Cseke Csaba \ Pécseli Király Imre kátéja. Az egyház egységének teológiai alapjai a 17. században

Kedves Olvasó!

Paul Ballard megállapítása szerint a gyakorlati teológia négyféle módon használja a Bibliát: forrásként, fókuszpontként, a bölcsesség forrásaként, valamint a kutatás tárgyaként. A gyakorlatban az említett megközelítések inkább egymásra épülő, mintsem különálló tevékenységek. Kérdés ugyanakkor, hogy miként alkalmazhatjuk felelősségteljesen a Bibliát a fenti a folyamatokban? Hogyan lehet a Bibliát egészként látni és megérteni? Mit jelent egy bibliaismeretben elszegényedett, posztkeresztény kultúrában élni?

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell legfontosabb előnyeit és lehetőségeit mutatja be a Budapest-Angyalföldi Evangélikus Egyházközség tapasztalatain keresztül Grendorf Péter, Grendorf-Balogh Melinda, Győri Zsuzsanna és Csermely Péter tanulmánya. A szerzők hangsúlyozzák: a hálózatos gyülekezetfejlesztési modellben a tudatos figyelemnek a kialakuló hálózat optimalizálódásának az elősegítésére és nem gátlására kell irányulnia.

Beszédes hallgatás – Zsoltárok traumat(e)ológiai perspektívából című tanulmányában Móricz Nikolett megállapítja, hogy a traumatizált emberek gyakran sokáig vagy akár örökké hallgatnak. A szerző tanulmányában azt mutatja be, hogy miként vonhatók be a zsoltszövegek a lelki-gondozói gyakorlatba.

Pécseli Király Imre kátéját és a teológiai egység kialakulásában betöltött jelentőségét mutatja be Angyal-Cseke Csaba munkája. „Krisztus egyházának egysége e káté és a mögötte lévő eszmeiség szerint nem az uniformizált teológiai gondolkodásban, hanem Jézus Krisztusban, az élő Úrban, a benne való hitben gyökerezik” – fogalmaz a szerző.

Az igehirdetési előkészítők *húsvét ünnepe utáni első-től a negyedik vasárnapig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Áprilisi számunk szerzői

Angyal-Cseke Csaba teológushallgató – Budapest
Ballard, Paul professzor emeritus – Cardiff (Egyesült Királyság)

Csermely Péter biokémikus, hálózatkutató, egyetemi tanár, teológus – Budapest

Fischl Vilmos lelkész, MEÖT-főtitkár, tudományos főmunkatárs – Budapest

Grendorf Péter lelkész – Budapest

Grendorf-Balogh Melinda lelkész – Budapest

Győri Zsuzsanna közgazdász, egyetemi docens – Budapest

Kondor Péter püspök – Budapest

Kovács Erzsébet lelkész – Nyíregyháza

Kun-Török Anett lelkész – Erdőkertes
Lázárné Skorka Katalin lelkész – Mezőberény
Mesterházy Zsuzsanna lelkész – Győr
Móricz Nikolett pszichológus, evangélikus teológus, egyetemi tanársegéd – Bern (Svájc)
Ribár János nyugalmazott esperes – Orosháza

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Percze Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 14 400 Ft; fél évre: 7200 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 8100 Ft; fél évre: 4050 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft. www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133282 1122042

A testvéri közösség mint hálózat

Hálózatos gyülekezetfejlesztési modell a Budapest-Angyalföldi Evangélikus Egyházközségben

■ GRENDORF PÉTER – GRENDORF-BALOGH MELINDA – GYŐRI ZSUZSANNA
– CSERMELY PÉTER

A Budapest-Angyalföldi Evangélikus Egyházközség megalakulásának alapjai több mint százhusz évre nyúlnak vissza, amikor 1899 szeptemberétől „isteni tiszteleteket” kezdtek tartani Angyalföldön. Rimár Jenő mint a fasori templom körzetéből Angyalföldre kiküldött hitoktató lelkész (Gizella úti otthonából gyalog vagy kerékpáron átjárva) 1919-ben kezdte el az evangélikusok intenzívebb összegyűjtését. A rendszeres istentiszteleteket először a Váci út 61. sz. alatti iskola tornatermében és az Üteg utcai polgári iskolában tartották. Tizenöt évi gyűjtés után Raffay Sándor püspök 1938. október 30-án szentelte fel a Fóti út (ma Kassák Lajos utca) 22. szám alatt álló, a gyülekezetnek jelenleg is otthont adó templomot (amelynek több mint százezer pengős költségeihez számottevő mértékben, tizenötezer pengővel járult hozzá Petz Lajos hagyatékkul hagyott tokaji szőlőbirtokrésze).

Az angyalföldi evangélikus közösség az elmúlt évtizedben egészen kis gyülekezetből több mint százfőssé nőtt. A gyülekezet presbitériuma 2018-ban megfogalmazott tizenkét kérdést, amellyel visszajelzést kívánt kapni arról, hogy mi az, amit a gyülekezet tagjai hasznosnak tartanak a gyülekezet munkájában, mit kifogásolnak, milyen területet szeretnének erősíteni avagy újítani a továbbiakban, a gyülekezet miben segíthet nekik, és ők miben tudják segíteni a gyülekezet további fejlődését (CSERMELY 2019).

A kérdőív eredményeként számos változást vezetünk be gyülekezetünk életében 2019 során (például megindult a csoportszerveződés, megújult a honlap, az *Angyalföldi Örömhír* kiadványunk, a felújítási munkákkal kapcsolatban kivételesen sok, több mint tízmillió forint céladományral segítettek gyülekezetünk tagjai). 2020-ban megújult a gyülekezet vezetése és presbitériuma is. Ahogyan a változások kezdtek volna beérni, 2020 elején a nyakunkba szakadt a koronavírus-járvány, amely 2020-ban és 2021-ben teljesen új fejlődési pályára állított bennünket. Az online alkalmaik sok régebbi, ma már akár külföldön élő gyülekezeti tagot is elértek. 2021 nyarán indultak újra a valós jelenléttel megtartott gyülekezeti alkalmaink. 2021 nyarának végén újra megkértük a gyülekezetünk tagjait, hogy töltsék ki a három évvel korábbi kérdőívet. A két válasz sorozat összehasonlításával ritkán dokumentálható képet tudunk kapni a „vírus előtti” és „vírus utáni” helyzetről, a változásokról. Ez nagyban segít bennünket az új fejlődési irány sajátosságainak a megfogalmazásában.

A 2018-as gyülekezetfejlesztési kérdőívre kapott válaszok tanulságai, a hálózatos gyülekezetfejlesztési modell igényének megfogalmazódása

A gyülekezetfejlesztési kérdőívet 2018-ban harmincan töltötték ki. A válaszolók fele egy-öt éve, negyede pedig huszonöt évnél régebben vett részt a gyülekezet munkájában. Noha lett volna mód az anonim kitöltésre is, a válaszolók kivétel nélkül névvel vállalt válaszokat küldtek. A gyülekezet tagjai a gyülekezet munkájában a legnagyobb értéknek az istenközpontúságot, a hitelességet, az igényes igehirdetéseket és lelkészeink munkáját tartották. Szorosan ez után következett az, hogy a gyülekezetet szeretetteljes légkör, család- és gyermekbarátság jellemzi: testvéri közösség vagyunk. Az örömök között említették a testvérek a sok részvételi lehetőséget, a nyitottságot és a 2017-ben hozzánk került és felújított, régebbi budavári Peskó-orgonát, valamint a kántor munkáját is. A „Mit lenne érdemes változtatni?” kérdésre a válaszolók egyharmada azt írta, hogy nincs ilyen kérése. Egy másik harmaduk javasolta, hogy alakuljanak csoportok a gyülekezetben belül, amelyek tehermentesítik a lelkészeinket. Általánosságban is megfogalmazódott, hogy óvnunk, védenünk kell lelkészeinket, azaz semmilyen olyan változtatás nem helyes, amely több feladatot ró rájuk – hiszen már így is nagyon sokat dolgoznak –, csak olyan, ami levesz a vállukról terheket. A válaszokból kiderült, hogy a gyülekezet számos tagja szívesen vállalna további munkát a gyülekezet érdekében, és erre mozgósítaná másokat is (CSERMELY 2019). Ezen felvetések alapján fogalmazódott meg a hálózatos gyülekezetfejlesztési modell.

A modell leírása

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modellben a hálózat nodusai a gyülekezet tagjai, a közöttük lévő kapcsolatok pedig ismeretségi viszonyok. A modell lényege az, hogy a gyülekezet nem a lelkészre (illetve esetünkben a lelkész házaspárra) és a presbitériumra „centralizáltan”, hanem különböző, többé-kevésbé öntevékeny csoportok hálózataként működik. A gyülekezeti hálózatot a csoportok átfedései, a csoportok irányításának hierarchiája és a csoportátfedésekből, valamint a gyülekezetet irányítókból szerveződő

hálózatos mag (CSERMELY et al. 2013) mérete jellemzik. Mindhárom tényezőt fontos egyszerre optimalizálni annak megfelelően, hogy a gyülekezetnek alapvetően a megszokott helyzetben, jól ismert feladatokat kell-e megoldania (ekkor a mag lehet kicsi, kb. azonos a presbitériummal, illetve a gyülekezet vezetésével), vagy pedig a gyülekezet életében új helyzetek és feladatok jelentkeznek (ekkor a magnak ki kell terjednie akár a csoportszerkezet felére is; CSERMELY 2018). A növekedő mag-méret nagyobb csoport-átfedéseket és kisebb hierarchiát alakít ki, és igényel. Nyilvánvaló, hogy a hálózatos gyülekezetfejlesztési modell alkalmazása abban az esetben, amikor a gyülekezet olyan kicsiny méretű, hogy a tagjai szinte lefedik a presbitériumot, értelmetlenség. Ezért sem meglepő, hogy bevezetésének igénye Angyalföldön akkor fogalmazódott meg, amikor a gyülekezet már túl nagyra nőtt ahhoz, hogy a korábbi, centralizált modell elegendő lett volna a további fejlődéshez.

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell szakirodalmi háttere

A gyülekezetépítésben a közösség szerepe kiemelkedően fontos (SZABÓ 2004, 28–31., 45–46. o.). A gyülekezetben belüli jó kommunikáció (uo. 77. o.) és a szerepvállalás (uo. 78. o.) a gyülekezetfejlesztés központi eszközei. A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell összefügg az „átlátható gyülekezetépítési modellel” (SZABÓ 2011, 100–101. o.), amely „az evangélium örömeivel átjárt emberek” körül kialakuló kis csoportokról beszél. Pontosan ezek az evangélium örömeivel átjárt emberek azok, akik a gyülekezet mint szociális hálózat magját (CSERMELY et al. 2013) alkotják. Hasonló mag kialakulása a „kettős stratégia modellben” is szerepel (SZABÓ 2011, 106. o.).

Számos, az egyházi hálózatokkal foglalkozó írás a hálózatokat meglehetősen divatszóként (buzzword) fogja fel, illetve csak az egyházi szerveződések közötti hálózatokról ír. Sokatmondó, hogy az egyház hálózatos megközelítését a rohamosan növekvő pünkösdi egyházban is megtaláljuk (LORD 2012). A leírás (az egyház jellegéből következően is) főként a pünkösdi egyházi misszió hálózatos jellemzésére koncentrál, és nem a gyülekezet belső hálózatos szerkezetére. A hálózatot a Szentlélek által épített „apostoli hálózatnak” (apostolic networks) írja le, amely nem tűri a túlzottan erős hierarchiát (uo. 89–97. o.). Pál apostolt a könyv „hálózat-alapítóként” mutatja be, ahol a hálózat nódusai nem emberek, hanem gyülekezetek voltak (uo. 97–107. o.).¹ A könyv

további, hálózatokkal foglalkozó részei a pünkösdi egyháznak a katolikus és más egyházakkal kiépített kapcsolatait írják le mint hálózatot (uo. 158–191. o.). EDER az egyházat nyitott és kommunikatív hálózatnak írja le – utalva a jelentős mértékben Pál apostol által kiépített ősegyházi struktúrára is (2012, 144–147. o.). A Szent Egyed Közösséget és a taizéi közösséget mint rugalmas, nyitott hálózatokat mutatja be (uo. 167–171. o.), sőt még a második vatikáni zsinat működését is operatív hálózatként jellemzi (uo. 171–192. o.). A londoni Kings College-ban oktató Pete WARD (2013) az egyház rugalmas („folyékony”) felfogásának kifejtése során (amelyet a merev egyházzal állít szembe) jut el a hálózatos megközelítéshez. Egy baba–mama kör és egy kórus szociális hálózatának bemutatásával illusztrálja, hogy a szociális hálózatok milyen nagy dinamikája szükséges az egyház hatékony működéséhez (WARD 2013, 40–48. o.). Konkrét hálózatos ismereteket a felsoroltakon kívül azonban sem LORD (2012), sem WARD (2013) nem részletez. SCHRAMM a gyülekezetek és az egyházi szerveződések hálózati felépítését foglalja össze (2015, 534–535. o.), de nem részletezi a gyülekezetben belüli hálózatos struktúra finomszerkezetének változásait. Hasonlóképpen a KAMARÁS István OJD által 2020-ban a *Lekipásztor* hasábjain publikált részletes szociológiai felmérés is kiemeli az „egymást átszövő”, gyülekezetben belüli közösségek fontosságát és erejét, de ennek hálózatos okait, illetve segítő eszközeit nem elemzi.

EDER a gyülekezet hálózatát egyszerre rugalmas és operatív tanuló hálózatként mutatja be (2012, 210–214. o.). Eberhard Winklert idézve megkülönböztet népegyházi és szabadegyházi hálózatos formációkat, ahol a népegyházi hálózat territoriális és hierarchikus, a szabadegyházi hálózat pedig személyes és funkcionális (uo. 215. o.). Eder fontos megállapítása, hogy a hálózatos struktúrának kellően rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy a gyülekezeti közösség kreativitása szabadon kibontakozhasson (uo. 218. o.). Ennek kibontásaként felhívja a figyelmet arra, hogy a gyülekezet hálózatát a „szélsőségesen merev” és „rugalmas” állapotok közötti, aktuális optimumra kell beállítani (uo. 247–253. o.), aminek mind a hálózat dinamikájában, mind vezetési stílusában jelentkeznie kell (uo. 261–265. o.). WHITE és CORCORAN (2018, 76. o.) „bennfentesekre” és „kívülrőlókra” osztja fel azt az amerikai katolikus plébániát, amelynek megújítását jellemzi, amely jól megfelel a hálózatok magra és perifériára való felosztásának (CSERMELY et al. 2013). White és Corcoran kiscsoportok megalakításáról írnak, amelyek átfednek és dinamikusan átalakulnak. A csoportok létszámát tizenkét főben javasolják maximálni. Igen fontos megállapításuk, hogy a kiscsoportok eredeti céljuktól függetlenül a lelkigondozás eszközei és a tanítványság iskolái (WHITE–CORCORAN 2018, 176–188., 231–237. o.). Tim KELLER könyvében a gyülekezet intézményi és mozgalmi jellegét hasonlítja össze, amelyek közül az intézményi jelleg a korábban említett operatív (merev), a mozgalmi

¹ Fontos itt megjegyezni azt, hogy Pál apostol nem hálózatot alapított, hanem a Lélek indíttatását követte, ahogyan azt ezek az igeszakaszok rendre megmutatják: ApCsel 16,6–7; 19,21; 20,22. Mi láthatjuk hálózatnak azt, amit Pál apostol alapított, ami legitim értelmezés, de nagyon más, mint ha ezt belemagyarázzuk Pál apostol tetteibe.

jelleg pedig a rugalmas szerkezettel függ össze (2019, 321., 445. o.). A könyv igen részletesen és bölcsen taglalja, hogy mindkét jelleg előnyeit használni kell, méghozzá a gyülekezet (és környezete) állapotának megfelelő arányban (uo. 445–446. o.). Hasonló, a lelkész irányító szerepe és a gyülekezet spontán kezdeményezései közötti optimumot ír le SZABÓ Lajos (2004, 79–81. o.).

A fentiek összefoglalásaként megállapítható, hogy a hálózatos gyülekezetfejlesztési modell néhány elemét (így különösen a rugalmas és operatív hálózati struktúra egyensúlyát) már konkrét példákkal alátámasztottan többször is említi a szakirodalom. Ugyanakkor a modell számos eleme (így például a csoportok átfedésének, a hálózatos magnak és a hierarchia mértékének az egymással párhuzamos optimalizálása) új elemekkel gazdagítja a korábbi képet.

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell alkalmazásának kezdeti tapasztalatai az angyalföldi gyülekezetben

Nagyon hasznos, ha a hálózatos gyülekezetfejlesztési modell nem valamiféle nagy újításként, „csodaszerként” kerül bevezetésre, hanem a gyülekezet mintegy „belenő” ebbe a modellbe fejlődése során. Ez történt Angyalföldön is, ahol az elmúlt években tevékenységi csoportok egyre gazdagodó formái alakultak. Sok éve magas színvonalú gyermekmunka helye a gyülekezet. Ennek meg is lett az eredménye: a vírusidőszak előtt gyereknyüzgéstől volt zajos az istentiszteletek első része, ahol a hitvallás után „csengettünk”. Ilyenkor vonulhatott el a gyermekserég a több korcsoportban folyó gyermekbibliakörre (és az ifik az ifikörre). A 2020/21-es tanévet záró, az őszi tanévet nyitó, a karácsonyi és az újrainduló családi istentiszteleteken már megint számos gyermeknek örvendezhettünk. A felújított helyiségek is segítettek abban, hogy a vírusjárvány ellenére is folyamatos tudott maradni a gyermekmunka. Nem véletlen tehát, hogy két, nagyobb hagyományra visszatekintő gyülekezeti csoport (baba–mama kör, gyermekbibliakör) is a gyermekfoglalkozások köré szerveződött. Új fejleménye volt ennek a munkának a 2019-ben alakult ificsoport, amely a 2019-ben konfirmált testvéreinket próbálja megtartani a gyülekezet vonzáskörében egyre gyarapodó létszámmal és programokkal. Hagyományos csoportok a két bibliakör (a csütörtök délelőtti bibliakör, amely az idős tagság miatt a vírusidőszakban szünetelt, és a szerda esti Magvetés bibliakör, amely viszont az online lehetőséggel kibővült), az imakör (amely 2018-ban megújult, és azóta töretlenül, nyáron is minden vasárnap, jelenleg már „hibrid” személyes és online részvétellel működik), illetve a szeretetvendégséget előkészítő csoport. A gondnoki csoport a nagyméretű templom és parókia körül adódó változatos feladatok (kertrendezés, hókotrás, felújítások stb.) segítségével szerveződött. Újonnan alakult csoport az *Angyalföldi Örömhír* gyülekezeti újság „szerkesztőbizottsága”. Elkezdett

szerveződni az orgonamissziós alkalmak segítésére összeállt csoport és a kórus is. Természetes módon egészíti ki a csoportstruktúrát a 2018-ban újonnan megválasztott, 2020-ban új világi vezetést kapott és két taggal megújult, tizenhét tagú presbitérium, amelyet kilenc korábbi presbiterünk tiszteletbeli presbiterként segít a munkájában.

Hálózatos leírásukban a 2019-ben működött tizenegy gyülekezeti csoport (baba–mama kör, gyermekbibliakör, ifi, bibliakör, Magvetés bibliakör, imakör, szeretetvendégség, gondnoki, szerkesztő- és orgonamissziós csoport, presbitérium) átfedésben volt egymással, közöttük az információáramlás hálózatos hidak biztosították. A hálózatos hidak közül természetesen kiemelkedett a lelkész házaspár és a presbitérium számos tagja. Ez a fejlődő gyülekezeti csoportstruktúrát – nagyon egészségesen – összekapcsolta a gyülekezet vezetésével.

Mivel a gyülekezet több mint százfős tagságával is a Dunbar-féle egyre növekvő szociális hálózatos körök (szűk család/baráti kör: 5–25 fő; tágabb baráti kör: 30–50 fő, falu: 100–200 fő, törzs: 500–2500 fő; vö. DUNBAR 1992; WEST et al. 2020) közül még mindig a „falum” kategóriába tartozik, ahol praktikus (legalábbis látásból) szinte mindenki ismer mindenkit, nem meglepő, hogy a hálózatos hidak egymást ismerő emberek közösségét alkotják. Ez a hálózatos hidak közösségét egyben a gyülekezet szociális hálózatának „magjává” teszi. (A hálózatos mag azon központi hálózatos nódusok csoportja, amelyek egymással is szoros kapcsolatban állnak, és amelyekhez a hálózatos periféria egymással közvetlenül össze nem kötött nódusai kapcsolódnak; vö. CSERMELY et al. 2013.) Az angyalföldi gyülekezetben a hálózatos mag létszáma 2019-ben kb. húsz főre volt tehető. Ez ugyan meghaladta a presbitérium tizenhét fős létszámát (és csak kb. tíz fő jelentett átfedést a két csoport között), de nem volt nagyságrendileg több annál. Éppen ezért a hálózatos gyülekezetfejlesztési modell igen fontos eleme, hogy ezt a hálózatos magot a résztvevők fokozatosan bővítsék. Ugyanakkor nagyon sokféle hálózatra jellemző tudományos tény, hogy egy megváltozott helyzetbe kerülő hálózat a magja koncentrációjával reagál (CSERMELY 2018). Pontosan ez következett be a gyülekezetünk csoportstruktúrájában is a vírusjárvány alatt.

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell alkalmazásának tapasztalatai a vírusidőszak alatt és után az angyalföldi gyülekezetben

A vírusidőszak a személyes találkozási alkalmak visszaszorulásával és a maszkviselés okozta részleges „elszemélytelenedésével” az előzőekben részletezett, tudományosan is megjósolható módon átalakította a 2019-re jellemző hálózatos gyülekezeti struktúránkat. A gyülekezet hálózatos

csoportstruktúrájában 2021 tavaszán (a vírus második nagy bezártsági hullámának vége felé) a hálózatos mag szorosabbá vált, a nyugdíjas-bibliakör működése átmenetileg felfüggesztődött, ugyanakkor más csoportok (baba–mama kör, imakör és különösen az online Magvetés bibliakör) jelentősen kiterjedtek.

2021 augusztusának végén és szeptemberének az elején került sor a 2018-as kérdőív újbóli kitöltésére. A kérdőívre kapott harminchét válasz tanulságai a következők voltak. A kérdőívet a vírusjárványból való, éppenhogy megkezdődő éledés ellenére héttel többen töltötték ki, mint három évvel korábban (123%). A válaszolók egyharmada egy-öt évet, ötöde pedig huszonöt évnél régebben vett részt a gyülekezet munkájában. Fontos, hogy az öt-tíz évet vevők aránya több mint a duplájára növekedett (17%-ról 38%-ra), azaz a válaszolók között a már három éve is aktívak nagyrészt megmaradtak, a közösség e metszete stabilizálódott. Noha lett volna mód az anonim kitöltésre is, a válaszolók szinte kivétel nélkül névvel vállalt válaszokat küldtek (GYŐRI–CSERMELY 2021).

A gyülekezet tagjai a gyülekezet munkájában a legnagyobb értéknek az istenközpontúságot, a hitelességet, az igényes igehirdetéseket és a lelkeszkek munkáját tartották. Ezek után következett az, hogy a gyülekezetet szeretetteljes légkör, a család- és gyermekbarátság jellemzi: testvéri közösség vagyunk. A kérdőívet kitöltők az örömeik között említették a sok részvételi lehetőséget, a nyitottságot, valamint a kántor munkáját is. Mindezek megegyeztek a három évvel ezelőtti értékekkel – azzal a két fontos különbséggel, hogy sokkal nagyobb hangsúlyt kapott az evangélium tiszta hirdetése és a nagyszerű gyermekmunka. Az újonnan kiemelt örömeik között volt a gyülekezet tagjainak sokoldalú segítőkészsége a rászorulókat iránt, az istentiszteletek ciklikus rendje feletti érzett öröm, az online lehetőségek (és az igehirdetések visszahallgathatósága) feletti öröm, valamint a felújítási munkálatok feletti öröm. Mindez összegezve azt mutatja, hogy a gyülekezet korábbi legfontosabb értékeit megőrizve és helyes arányban megerősítve, valamint új értékekkel gyarapodva került ki a vírusjárványból (GYŐRI–CSERMELY 2021).

Testvéreink változatlanul megértő támogatással fogadták azokat a gondolatokat, hogy a gyülekezetünk olyan, mint egy háztartás: igen jelentős részben mi magunk adjuk össze azt az összeget, amelyből gazdálkodhatunk. Ezt a három évvel ezelőtti kérdőív óta az egyházfenntartói járulékoknak még a vírusidőszak alatti növekedésével, valamint a felújításra adott jelentős céladományokkal is bizonyították. Az adakozási kedv változatlan, a „szívesen adnék rá” lehetőségek között említették a gyülekezet tagjai a hangosítást, a berendezési tárgyakat, a felújítás folytatását, a kertrendezést és – kiemelten – a gyerekmunkát. A „Mit lenne érdemes változtatni?” kérdésre a válaszolók változatlanul egyharmada azt írta, hogy nincs ilyen kérése, mert elégedett a

gyülekezet munkájával. Többen javasolták, hogy alakuljanak csoportok a gyülekezetben belül, amelyek tehermentesítik a lelkeszeinket. A vírusjárvány miatti elszigeteltség miatt számos olyan válasz érkezett, amely közös programokat javasolt (köztük például csendesnapot, hitmélyítő alkalmat). Volt válasz, amelyik a közben megszületett ifikör folytatását kérte. Volt, aki a kórus újjáélesztését tartotta fontosnak (ez azóta el is indult). A gyülekezet fejlesztési terveinek középpontjában a megújult gyülekezeti helyiségek adta lehetőségek kihasználása áll. A felújítás időszaka megmutatta, hogy még egy vírusos, illetve nyári szüneti időszak alatt is mennyire hiányoztak a már addig is meglévő helyiségek a gyülekezet mindennapi életében. Az új adottságok (kibővült, megújult gyermekmunka-helyiségek, kielégítő mellékhelyiség-infrastruktúra, fűthető alagsori nagy gyülekezeti helyiség) számos új lehetőséget kínálnak a gyermek-, illetve más csoportmunkának (bibliakörök, ifi, imakör stb.), mind pedig a téli időszakban a „fagyoskodásmentes” istentiszteletek és más gyülekezeti közösségi alkalmak megtartásának. A közösség fejlesztését számos más megmozdulás (például szentföldi úti beszámoló, a közeli, újonnan épült házakban is hirdetett orgonamissziós alkalmak, kertszépités) szervezésével, valamint a csoportstruktúra kibővítésével is tervezzük (GYŐRI–CSERMELY 2021).

Jó alapokkal indulunk. Kondor Péter püspök úr 2021. október 24-én szentelte fel a csaknem ötven év után újra istentiszteleteknek is otthont adó, fűtött alagsori gyülekezeti nagytermünket. Még a nyári nagy meleg időszakában és a vírus hullámaiban is az istentiszteletek személyes látogatottsága egészen nagy volt (harminc-ötven fő hetente). Az állandó gyülekezeti csoportok stabilizálták a gyülekezet magját. 2021 szeptemberében asszonykörünk indult az újonnan tanult módszereket alkalmazva online módon. Mind a hálózattudomány általános tapasztalatai, mind a gyülekezeti tagok válaszaiból (és anyagi felelősségvállalásából) is látszó saját elszántságunk és terveink alapján várható, hogy a 2019-ben megfogalmazott cél, a hálózatos mag növekedése 2022-ben már tapasztalható lesz (ennek jele, hogy új, igen aktív tagok kapcsolódtak be gyülekezetünk szolgálataiba). Úgy érezzük, az elmúlt időszak a hitünket erősítő időszak volt. Csak Urunk kegyelme az, ami megtart minket – a megtartáshoz persze kellő elszántságot és tetteket is sugallva.

Összefoglalás: a hálózatos gyülekezetfejlesztési modell általánosítható tanulságai

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell legfontosabb előnyei

1. A lelkeszkek és a presbitérium tehermentesítése egy (rohamosan) növekvő gyülekezetben.

2. A gyülekezet újonnan csatlakozott tagjainak mozgósítása a közös gyülekezeti életben való intenzívebb részvételre: segítség a gyülekezeti identitás kialakításában.
3. Könnyebb újjászervezhetőség egy tartós (például vírus okozta) leállás után.
4. Missziós munka gyülekezetben belül – és kívül.

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell alkalmazásának legfontosabb feltételei

1. A gyülekezet minimálisan húsz-negyven fős kell, hogy legyen.
2. Kezdeti csoportszerkezetnek kell lennie a gyülekezetben.
3. A gyülekezet tagjaiban az összetartás (kohézió, engedelmesség, alázat) és az önállóság elemeinek egyaránt meg kell lennie.

A hálózatos gyülekezetfejlesztési modell alkalmazásának legfontosabb, egymással párhuzamos lépései

1. A gyülekezeti csoportok átfedésének optimalizálása: a csoportok legalább negyede, de legfeljebb fele átfedésben kell, hogy legyen más csoportokkal – beleértve ebbe a presbitériumot is.
2. A gyülekezetben mint szociális hálózatban tapasztalható hierarchia optimalizálása: a csoportok kellő önállóságának kifejlesztése, ugyanakkor a gyülekezet lelkészenek/lelkészeinek, illetve vezetésének segítő, ellenőrző funkciójának kellő megtartása.
3. A gyülekezet mint szociális hálózat magja méretének optimalizálása: amennyiben a gyülekezet mint közösség nem kerül alapvetően új feladatok elé, akkor a mag lehet kicsi, kb. azonos a presbitériummal, illetve a gyülekezet vezetésével. Amennyiben azonban a gyülekezet életében új helyzetek és feladatok jelentkeznek, akkor a magnak ki kell terjednie akár a csoportszerkezet felére is: ez nagyobb csoportátfedéseket és kisebb hierarchiát feltételez (vö. CSERMELY 2018).

Összefoglalva: a hálózatos gyülekezetfejlesztési modellben a tudatos figyelemnek a kialakuló hálózat optimalizálásának az elősegítésére és – ez nagyon fontos! – nem gátlására kell irányulnia. Azaz fel kell ismernünk és segíteni kell tudnunk, ha a gyülekezet hálózata éppen nagyobb csoportátfedéseket, nagyobb gyülekezeti magot és kisebb hierarchiát, avagy éppen fordítva, kisebb csoportátfedéseket, kisebb magot és nagyobb hierarchiát igényel. (Hasonló gyülekezhierarchiai és csoportátfedési optimumot ír le SZABÓ 2004, 79–82. o.) Kimondható, hogy az „arany közepút” ókori bölcséleti elve (Arisztotelész) itt is érvényes. Azaz igencsak figyelni kell a hierarchia akár tudatos növe-

lésére (átfedés, mag csökkentése) akkor, amikor a gyülekezet éppen „szétszalad”, avagy fontos, egyértelmű, nagy feladat elé állítódik, illetve a hierarchia csökkentésére (átfedés, mag növelése) akkor, amikor a gyülekezet mérete megnő, feladatrendszere sokrétűbbé válik, és a korábbi, egyértelmű megoldások helyett újakra is szükség lesz (CSERMELY 2018). Ezekre jó példa volt a vírusjárvány adta „vészhelyzet”, illetve az intenzív felújítási munkák, amelyek lényegmegtartó „karcsúsodást”, illetve a jelenleg remélt kibontakozás, amely nagyobb átfedéseket generál. A hálózatkutatás is figyelmeztet arra bennünket, hogy egyik hálózatos állapot sem hiba vagy gyengeség. És fordítva: egyik sem ok a céltalan dicsekedésre. Az a fő kérdés, hogy a gyülekezet aktuális csoportstruktúrája megfelel-e az adott helyzetnek. Úgy érezzük, hogy a vírusidőszak bizonyította, hogy az angyalföldi gyülekezet reziliens, azaz képes kiállni a próbatételeket.

Mindezeket leírva nagyon fontos szem előtt tartani, hogy „a gyülekezetépítés nem a létszámnövekedési vagy az erőszakos gyarapítási elmélet megalapozása, hanem Isten elhívott közösségének életét az egyházban vizsgáló tudományág” (SZABÓ 2011, 82 o.). Azaz a hálózatos gyülekezetépítési modell lényege sem a hálózat fejlesztése, hanem a Szentlélek elhívása és ereje, az ige tiszta hirdetése és a szentségek helyes kiszolgáltatása – amely természetesen fejleszti a gyülekezet testvéri közösségét mint hálózatot is. Erre kérjük Urunk áldását – egész egyházunkban és az angyalföldi gyülekezetben is.

Köszönetnyilvánítás

Köszönjük a Budapest-Angyalföldi Evangélikus Egyházközség presbitériumának és egész gyülekezeti közösségének a közös hitbéli gyarapodást és munkát. Köszönjük a Bajor Evangélikus Egyháznak és egyházunknak az LKA-1032/19-es, a Bethlen Gábor Alapnak és Magyarország Kormányának az EGYH-EOR-20-P-101 és 102-es támogatásokat, amelyek lehetővé tették gyülekezetünk alagsori helyiségeinek és parókiájának felújítását.

Hivatkozott művek

- CSERMELY Péter 2018. A demokrácia mint a túlélés többmilliárd éves eszköze. *Magyar Tudomány*, 179. évf. 5. sz. 615–623. o.
- CSERMELY Péter 2019. Gyülekezetfejlesztési kérdőív. *Angyalföldi Örömhír*, 1. sz. 7–9. o. Web: https://angyalfold.lutheran.hu/wp-content/uploads/2019/02/AO_19_1.pdf. (Letöltés: 2022. február 17.)
- CSERMELY Péter – LONDON András – WU, Ling-Yun – UZZI, Brian 2013. Structure and dynamics of core-periphery networks. *Journal of Complex Networks*, 1. évf. 2. sz. 93–123. o. DOI: <https://doi.org/10.1093/comnet/cnt016>.

- GYÖRI Zsuzsanna – CSERMELY Péter 2021. Budapest-Angyalföldi Evangélikus Egyházközség, gyülekezetfejlesztési kérdőív 2018–2021. *Angyalföldi Örömhír*, 3. sz. 10–11. o. Web: https://angyalfold.lutheran.hu/wp-content/uploads/2021/12/AO_21_3.pdf. (Letöltés: 2022. február 17.)
- DUNBAR, Robin I. M. 1992. Neocortex size as a constraint on group size in primates. *Journal of Human Evolution*, 22. évf. 6. sz. 469–493. o. DOI: [https://doi.org/10.1016/0047-2484\(92\)90081-J](https://doi.org/10.1016/0047-2484(92)90081-J).
- EDER, Helmut 2012. *Kirche als pastorales Netzwerk. Chancen und Konsequenzen einer operativen Kirchenkonzeption*. LIT Verlag, Münster.
- KAMARÁS István OJD 2020. Egyházközségek mint alternatív közösségek. 1. rész. Evangélikus egyházközségek vallásközi öszszvetésben. *Lelekipásztor*, 95. évf. 248–254. o.
- KELLER, Tim 2019. *Gyülekezet a központban*. Harmat Kiadó, Budapest.
- LORD, Andrew M. 2012. *Network church. A pentecostal ecclesiology shaped by mission*. Koninklijke Brill, Leiden.
- SCHRAMM, Steffen 2015. *Kirche als Organisation gestalten. Kybernetische Analysen und Konzepte zu Struktur und Leitung evangelischer Landeskirchen*. LIT Verlag, Berlin.
- SZABÓ Lajos 2004. *Alapozó ismeretek a gyakorlati teológiában*. Luther Kiadó, Budapest.
- SZABÓ Lajos 2011. *Élet a gyülekezetekben*. Luther Kiadó, Budapest.
- TUBÁN József 2020. Az ige által elrendezett konfliktus. Igetanulmány ApCsel 6,1–7 alapján. *Keresztény Igazság*, 126. sz. 17–28. o. Web: http://ordass.hu/docs/KI_126_2020II.pdf. (Letöltés: 2022. február 17.)
- WARD, Pete 2013. *Liquid Church*. Wipf and Stock, Eugene.
- WEST, Bruce J. et al. 2020. Relating size and functionality in human social networks through complexity. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*, 117. évf. 31. sz. 18355–18358. o. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.2006875117>.
- WHITE, Michael – CORCORAN, Tom 2018. *Újraépítve. Egy katolikus plébánia története*. Család, Ifjúság és Bioetika Intézet Alapítvány, Budapest.

Beszédes hallgatás

Zsoltárok traumat(e)ológiai perspektívából*

■ MÓRICZ NIKOLETT

Bevezetés

Az egyházon belüli szexuális visszaélések hatására meg-némul az ember, az elhallgatott trauma pedig úgy az érintettek, mint a társadalom életében mintegy „fekete lyuk-ként” kezd hatni (FUCHS 2004, 156–158. o.). A traumatizált emberek gyakran sokáig vagy akár örökké hallgatnak. Az átélt bizalomvesztés olyan tapasztalat, amelyet nem lehet sajjá tenni, szimbolizálni vagy bármiféle értelemhori-zonton elhelyezni: a határtalan fájdalom, szégyen és gyász elnémítja, magányossá teszi az embereket, és izolációhoz vezet. Az érintettek először nem képesek megfogalmazni azt, amit átéltek és elszenvedtek, és csak megkésve tudnak reagálni az eseményekre (WALDENFELS 2002, 174. o.). Amennyiben egy idő után mégis áttörik a hallgatás falát, sokszor azt tapasztalják, hogy az őket ért igazságtalanságot nem veszik komolyan, nem ismerik el, nem vizsgálják ki (WIRTH–NOTH–SCHROER 2021; vö. NOTH–AFFOLTER 2015). Ennek következtében az átélt bizalomvesztésre nem lehet emlékezni, de elfelejteni sem lehet, így *idegen testként* kezd

hatni az érintettnek mind a lelkében, mind pedig a mások-kal folytatott kommunikációjában (FREUD 1969).

Ahol a beszéd képessége nehézségekbe ütközik, ott át-veszi a szót a test, mégpedig a tünetek nyelvén (például fáj-dalmak, szomatizáció formájában). A traumát okozó ese-mény a test emlékezetében lép működésbe. Az emlékezet ezen formája az *ismétlés*: a traumatikus emléknymokat el-sősorban képek, testi érzetek és érzelmi állapotok formájá-ban éli át újra az áldozat. Az érintettek gyakran tapasztal-ják, hogy nehézségbe ütköznek, amikor megpróbálják kohe-rens történetként elmesélni nyomasztó élményeiket. Ezáltal a traumatikus élmény nem válhat múltbeli tapasztalattá, ha-nem újra meg újra betör az itt és mostba: rémálmok, flash-backek vagy nehezen megfogható testi tünetek formájában.

Így áll össze az elkövetők, az áldozatok és a tétlen szem-lélők (bystanders) körül a hallgatás atmoszférája. Egy olyan tabu, amely összeköti őket egymással, és amely gyakran ah-hoz vezet, hogy az áldozat az elkövetővel azonosul. Az egy-házi struktúrákon belüli határsértések és erőszaktapasza-latok legjobb melegágya a hallgatás (STAHL 2019, 297–311. o.; vö. AUGST 2012, 156–164. o.).

Az izoláció és elhagyatottság állapotából a traumati-zált emberek minden korban kreatív módokon keresték a kiutat, felfedezve ezzel maguknak az önkifejezés kü-lönböző lehetőségeit. A panaszkiáltások az emberi be-

* Eredetileg megjelent: MÓRICZ Nikolett 2022. Beredtes Schweigen. Psalmen in traumat(he)ologischer Perspektive. In: Johann H. Claussen (szerk.): *Sexualisierte Gewalt in der evangelischen Kirche: Wie Theologie und Spiritualität sich verändern müssen*. Herder, Freiburg. 161–176. o.